

Bratislava

TURISTICKÝ SPRIEVODCA
história • pamiatky • prechádzky • informácie

Bratislava

Juraj Kucharík

TURISTICKÝ SPRIEVODCA

história • pamiatky • prechádzky • informácie

Vyšlo s finančným príspevkom Literárneho fondu a ARS BRATISLAVENSIS

ARS BRATISLAVENSIS

Bratislava

Turistický sprievodca

1. vydanie, 2016

© Autor textu: Juraj Kucharík

Zodpovedný redaktor a editor: Daniel Kollár

Technický redaktor: Marianna Lázníčková

© Fotografie: Juraj Kucharík (510), Ján Lacika (85), Lucia Lázníčková (7), Zuzana Kollárová (5) a archív vydavateľstva

Lektor: Marián Bilačič

Jazyková úprava: Jana Hyžová

Mapy: Ján Lacika

Historické mapy: Peter Juriga

Ručne maľované mapy: Vydavateľstvo CBS, spol. s r. o., www.malovane-mapy.sk

Výrezy máp: Marianna Lázníčková

© Dizajn a typografia: Marianna Lázníčková

Tlač: Slovensk, s. r. o., Bratislava

Akékolvek, hoci aj čiastočné použitie diela je dovoľené len s písomným súhlasom vydavateľstva DAJAMA.

© RNDr. Daniel Kollár – DAJAMA

Ľubľanská 2, 831 02 Bratislava

tel.: +421 (2) 446 317 02, info@dajama.sk, www.dajama.sk

Vydalo vydavateľstvo DAJAMA v roku 2016 ako svoju 273. publikáciu.

ISBN 978-80-8136-064-0

Obsah

Slovo autora	4
Bratislava na mape	8
Typická Bratislava	10
História mesta	14
Oblasti Bratislavy	32
Stredoveké mesto	35
Hrad a Podhradie	93
Hviezdoslavovo námestie a okolie	127
Východná časť	143
Severná časť	155
Veľká Bratislava	177
Tematické prechádzky	198
Kultúra a voľný čas	211
Gastronómia	227
Praktické informácie	232

Milí čitatelia,

Bratislava je na mape Európy pozoruhodným hlavným mestom. Dodnes je jedinou metropolou na kontinente, ktorej hranice sú zároveň štátnymi hranicami s dvoma krajinami – na západe s Rakúskom a na juhu s Maďarskom. Poloha na Dunaji, ktorý v mestskej časti Devín priberá riekú Morava, na križovatke starých obchodných ciest a na výbežku začínajúcich sa Malých Karpát – to všetko predurčilo Bratislavu na to, aby v dejinách zohrala významnú úlohu. A preto niet divu, že ako mesto, keltské oppidum, existovala prinajmenšom už v 1. storočí pred Kr. Neskôr sa južné časti dnešnej Bratislavy stali súčasťou Rímskej ríše, oblasť severne od Dunaja ležala na území, ktoré Rimania označovali ako barbaricum. Bratislava zohrala významnú úlohu vo veľkomoravskom období v 9. storočí a po roku 1000 sa stala dôležitým pohraničným bodom rodiaceho sa Uhorského kráľovstva. Jej lesk a slávu v rokoch 1563 až 1830 umocnili korunovácie uhorských panovníkov a ich manželiek. V 19. storočí sa v mnohonárodnostnom meste sformovala skupinka národne uvedomelých Slovákov na čele s Ľudovítom Štúrom, ktorí pokračovali v diele predchodcov a položili základy moderného slovenského národa. Od roku 1993 je Bratislava hlavným mestom Slovenskej republiky.

Cieľom sprievodcu, ktorého držíte v rukách, je predstaviť Bratislavu ako atraktívnu destináciu na viac ako len jednodňovú či víkendovú turistiku. Kniha je logicky členená na päť oblastí nachádzajúcich sa na území Starého Mesta, niekdajšej historickej Bratislavy. Šiesta oblasť predstavuje pamiatky v jeho okolí, v bratislavských mestských častiach (tzv. Veľká Bratislava). Okrem toho sú súčasťou knihy kapitoly o histórii a kultúre, tipy na tematické prechádzky a praktické informácie. Objavte ducha starej Bratislavy, jej pamiatky, romantické zákutia, prírodu, múzeá, galérie i kultúrne podujatia. Bratislava sa často prezentuje ako „malé veľké mesto“. Je to úplná pravda – skutočne v nej možno nájsť všetko, čo ponúkajú veľké európske metropoly, avšak s akýmsi rúskom pokojnej, komornej, ba až intímnej atmosféry.

Prajem vám príjemné čítanie a pobyt v Bratislave.

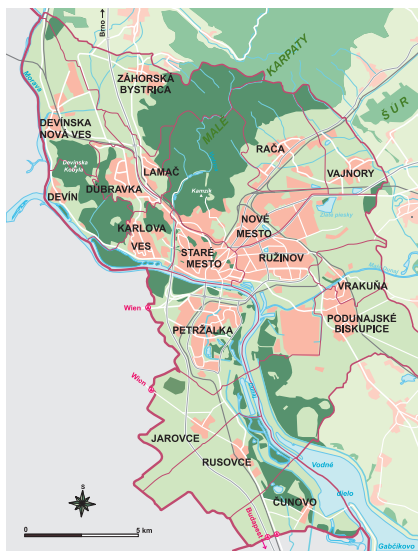
Juraj Kucharík

Bratislava na mape

Bratislava je hlavným mestom Slovenskej republiky. Nachádza sa vo výhodnej polohe na rozhraní troch štátov: Slovenska, Maďarska a Rakúska. Iba 70 kilometrov ju delí od hranice s Českou republikou. Rozprestiera sa na oboch brehoch rieky Dunaj a úpätí pohoria Malé Karpaty. Je politickým, kultúrnym a správnym centrom krajiny. S rozlohou 367,6 km² a počtom obyvateľov 422 932 (k 31. 12. 2015) je najväčším mestom na Slovensku. Zároveň patrí k najväčším mestám v strednej Európe.

Základné informácie

Rozloha: 367,6 km²

Počet obyvateľov: 422 932

Nadmorská výška: 126 – 514 m n. m.

Poloha: 48° 09' severnej zemepisnej šírky
17° 07' východnej zemepisnej dĺžky

Počet okresov: 5

Počet mestských častí: 17

Tabuľka vzdialeností:

Amsterdam	1 270 km	Londýn	1 600 km	Varšava	660 km
Atény	1 680 km	Madrid	2 500 km	Viedeň	65 km
Belahrad	570 km	Moskva	1 950 km	Záhreb	390 km
Bern	950 km	Oslo	1 700 km	Trnava	50 km
Budapešť	200 km	Pariž	1 360 km	Žilina	200 km
Bukurešť	1 020 km	Praha	320 km	Banská Bystrica	210 km
Helsinki	1 725 km	Rim	1 200 km	Poprad	340 km
Kyjev	1 230 km	Sofia	960 km	Košice	440 km
Lisabon	3 040 km	Štokholm	1 735 km		

Typická Bratislava

Poloha

Bratislava má skutočne jedinečnú geografickú polohu, a tak vždy bola zaujímavá pre svoje okolie. V minulosti ležala neďaleko križovatky starobylých obchodných ciest vedúcich od severu na juh a od západu na východ. Dôležitou dopravnou tepnou sa stal aj Dunaj. Dnes sú západné a južné hranice mesta zároveň štátnou hranicou Slovenska s Rakúskom a Maďarskom. Bratislava je jediným hlavným mestom v Európe, ktorého územie hraničí s dvoma štátmi. Od hraníc s Českou republikou je Bratislava vzdialená iba 70 km. Spolu s Viedňou, ktorá je vzdialená len 65 km, sú najbližšie položené mi hlavnými mestami v Európe.

Príroda

Tí, čo Bratislavu nazývajú „kamenné mesto“, sú ďaleko od pravdy. Priamo do mesta zasahujú Malé Karpaty, ktoré na jeho území vytvárajú typické bratislavské vršky. Jeden

z nich bol upravený na Horský park. V severnej časti mesta sa rozkladá rozsiahly Bratislavský lesný park ideálny na prechádzky a nenáročnú turistiku. Svah Devínskej Kobyly v mestskej časti Devín vyhlásili za národnú prírodnú rezerváciu. Jej súčasťou je svetoznáma paleontologická lokalita piesočného masívu Sandberg. Devínska Kobyla sa zvykne označovať za prírodnú perlu strednej Európy. Jedinečná riečna flóra a fauna sa vyskytujú aj popri riekach Morava a Dunaj. Bratislava sa môže pochváliť mimoriadne kvalitnou vodou.

Zmes kultúr

Aj keď dnes približne 90 % obyvateľov Bratislavy tvoria Slováci, v minulosti boli obdobia, keď tvorili menšinu. Bratislava sa dlho nazývala „trojazyčné mesto“. To, že starí Bratislavčania hovorili po nemecky, maďarsky a slovensky

(niektorí ovládajú tieto tri jazyky dodnes!), nebolo ničím výnimočným. Popri týchto troch národoch tu žili Židia, Česi, Chorváti, Bulhari a v stredoveku Taliani. Pokiaľ ide o náboženské delenie, najväčšie zastúpenie majú katolíci, ďalej evanjelici, kalvíni, pravoslávni a židia. Napriek veľkej zmesi kultúr v meste nedošlo k vážnejším nepokojom. Všetky národy spolunažívali pokojne, preto sa Bratislava zvykla nazývať „tolerantné mesto“.

Rôznorodosť pamiatok

Bratislava sa môže pochváliť množstvom pamiatok, pričom vek niektorých je viac ako 2 000 rokov. V Pálffyho paláci objavili keltskú mincovňu, a tak tu zriadili expozíciu mapujúcu túto časť dejín. Stopy po Keltoch, ktoré sú dnes pod stredovekou zástavbou, našli vo viacerých domoch. Pozoruhodné

a cenné sú objavy antických stavieb v areáli Bratislavského hradu, ktoré odborníci porovnávajú s lokalitami ako francúzske Bibracte či rakúsky Magdalensberg. Rímsku ríšu prezentuje odkrytý rímsky vojenský tábor Gerulata s múzeom o živote Rimanov v mestskej časti Rusovce. Rímske stavby odkryli aj v hrade Devín a mestskej časti Dúbravka. Obdobie Slovanov i neskoršiu Veľkomoravskú ríšu prezentujú pamiatky v Bratislavskom hrade a hrade Devín. Staré Mesto je bohaté

na gotické, renesančné a najmä barokové stavby, všetky slohy možno neraz pozorovať bok po boku na jednej budove. Klasicizmus a secesia majú v Bratislave výrazné zastúpenie nielen v podobe Primaciálneho paláca a Modrého kostolíka, ale aj ďalších početných pamiatok. Medzivojnový funkcionalizmus obklopuje stredoveké mesto. Osobitnú kategóriu predstavujú stavby z čias komunizmu, z nedávnych rokov má veľké zastúpenie moderná architektúra.

Umenie a kultúra

Sochárske, maliarske a tiež hudobné umenie sa v Bratislave rozvinulo na vysokej úrovni. A to aj vďaka neďalekej Viedni. V Bratislave koncertovali viacerí významní hudobníci svojej doby – Ludwig van Beethoven, Joseph Haydn či Franz Liszt. Bratislava dala svetu troch veľkých hudobných skladateľov a pianistov. Narodil sa tu Johann Nepomuk Hummel, Ernest von

Dohnányi a Franz Schmidt. Na Bratislavskom gymnáziu študoval Béla Bartók. Významní umelci 18. storočia ako Georg Rafael Donner a Franz Xaver Messerschmidt vytvorili vrcholné diela práve v Bratislave. K známym sochárom 19. storočia patrili napríklad Viktor Oskar Tilgner a Ján Fadrusz, pre ktorých bola Bratislava rodným mestom. V roku 1896 sa v meste narodil Arthur Fleischmann. Jeho tvorba je prezentovaná v múzeu sídlacom v bývalom umelcovom dome na Bielej ulici. V Bratislave sídli mnoho galérií a múzeí. Bohatú hudobnú a divadelnú tradíciu odzrkadľujú honosné budovy Slovenskej filharmónie a Slovenského národného divadla. Počas roka sa v meste organizuje množstvo kultúrnych podujatí, mnohé z nich sa stali tradičnou súčasťou kultúrneho života Bratislavy.

Hrady

Na svete nie je veľa miest, ktoré sa môžu pochváliť hradom. Na území Bratislavy stoja až dva.

Známejší je Bratislavský hrad v centre mesta, avšak neme-

nej atraktívny, populárny a navštevovaný je hrad Devín v rovnomennej mestskej časti. Hradý stoja aj v blízkom okolí Bratislavy. Nad obcou Borinka je to hrad Pajštún, nad obcou Častá hrad Červený Kameň, ktorého pivnice patria k najväčším komplexom v strednej Európe, a pri obci Plavecké Podhradie sa týči Plavecký hrad. Pri obci Smolenice stojí romantický Smolenický zámok. Pozostatky hradu Biely Kameň sú pri meste Svätý Jur, v obci Bernolákovy stál v minulosti hrad Čeklís.

Hlavné mesto

Bratislava bola vždy dôležitým správnym centrom. Významným strediskom bola už v období Keltov či Veľkomoravskej ríše. Výsoká politika európskeho významu bola v Bratislave v čase vlády Žigmunda Luxemburského. Titul hlavné mesto Bratislava prvýkrát získala v roku 1536, keď sa stala hlavným mestom Uhorského kráľovstva. V roku 1563 začala svoje dejiny písať ako korunovačné mesto. V rokoch 1939 až 1945 bola hlavným mestom vojnového Slovenského

štátu. Po federácii Československa v roku 1968 sa stala hlavným mestom Slovenskej socialistickej republiky. Od roku 1993 je hlavným mestom Slovenskej republiky.

Električky

Neodmysliteľnou súčasťou Bratislavy je pohyb a zvuk električiek, ktoré tvoria dôležitú časť mestskej hromadnej dopravy. Jej súčasťou sú od roku 1895, keď sa Bratislava stala prvým mestom na európskom kontinente s električkovou dopravou. Počas letných mesiacov či kultúrnych podujatí po meste premávajú aj historické električky. Dodnes na trate niektorých liniek verejnej dopravy vychádzajú električky z osemdesiatych rokov 20. storočia, čiže z čias socialistickeho Československa.

Pomenovania Bratislavy

Názov Bratislava vošiel oficiálne do platnosti v roku 1919. Názvom mesto nadviazalo na staršie formy pomenovania. Predtým sa volalo Prešporok, po nemecky Pressburg, po maďarsky Pozsony a po latinsky Posonium.

Ešte aj v súčasnosti sa v niektorých častiach susedných krajín zvykne používať príslušná forma názvu Prešporok. Po prvej svetovej vojne sa objavila iniciatíva pomenovať mesto na počesť amerického prezidenta Woodrowa Wilsona Wilsonovo mesto. Najznámejšou prezývkou Bratislavy je spojenie „krásavica na Dunaji“. Bratislava sa môže pyšiť aj označením „mesto mieru“ apelujúcim na mierové zmluvy a prímeria podpísané v Bratislave. Označenie „tolerantné mesto“ v minulosti poukazovalo na pokojné spoložitie jednotlivých etník.

Objavujte

Ak chcete spoznať genius loci Bratislavy, objavujte. Mnohé krásy mesta sú ukryté vo dvoroch domov či v úzkych uličkách stredovekého mesta. Nedržte sa iba tradičných turistických miest. Navštívte aj ďalšie, turistami menej navštevované lokality, ako sú južné Podhradie na Žižkovej ulici, Kapitálska ulica, historické cintoríny, múzeá a galérie, parky, bratislavské vršky či mestské časti Devín, Rusovce alebo Čunovo.

To najlepšie v Bratislave

Prísť do Bratislavy len na jeden deň je skutočne málo. Ak sa chcete dostať mestu „pod kožu“, mali by ste tu stráviť aspoň tri či štyri dni. Víkendová turistika je však v Bratislave mimoriadne obľúbená, preto na nasledujúcich riadkoch nájdete to najlepšie, čo by ste v Bratislave určite mali vidieť.

TOP pamiatky

Bratislavský hrad (s. 94 – 103)
Dóm sv. Martina (s. 62 – 71)
Primaciálny palác (s. 84 – 89)
Stará radnica (s. 38 – 41)
Pamätník Chatama Sofera (s. 112 – 115)
Most SNP (s. 138 – 139)
Slovenská národná galéria (s. 134 – 135)
Historická budova SND (s. 128 – 129)
Slavín (s. 174 – 175)
Hrad Devín (s. 182 – 185)
Gerulata (s. 196 – 197)

Najkrajšie kostoly

Františkánsky kostol (s. 48 – 49)
Kostol trinitárov (s. 122 – 123)
Klariský kostol (s. 56 – 57)
Modrý kostolík (s. 148 – 149)
Kostol sv. Alžbety (s. 164)

Najkrajšie paláce a historické budovy

Mirbachov palác (s. 46 – 47)
Pálffyho palác (s. 80 – 81)

Grassalkovichov palác (s. 156 – 157)
Apponyiho palác (s. 42)
Dom U dobrého pastiera (s. 106)
Michalská brána (s. 50 – 51)

Najkrajšie parky a historické cintoríny

Sad Janka Kráľa (s. 140 – 141)
Grassalkovichova záhrada (s. 158)
Medická záhrada (s. 152)
Ondrejský cintorín (s. 150 – 151)
Cintorín pri Kozej bráne (s. 120)

Najkrajšie vo Veľkej Bratislave

Devínska Kobyla (s. 180)
Galéria Danubiana (s. 192 – 193)
Zoologická záhrada (s. 179)
Bratislavský lesný park (s. 188 – 189)
Dúbravka a Villa rustica (s. 186)
Rača a Malokarpatská vinohradnícka
oblasť (s. 190 – 191)

Najkrajšie múzeá a galérie (s. 211 – 215)

História mesta

Praveká a staroveká Bratislava 5000 pred Kr. – 4. storočie

Praveká Bratislava (5000 – 2000 pred Kr.)

Prvými „Bratislavčanmi“ boli ľudia pochádzajúci z mladšej kamennej doby. Stopy po ich obydliach sú staré približne 7 000 rokov. Sídliiská neolitických roľníkov sa rozkladali v oblasti Mlynskej doliny. Tu mali zdroj vody z potoka Vydrice, zároveň boli chránení silnými vodami Dunaja. Do týchto miest z Malých Karpát schádzala zver ako potrava. Nálezy po ľuďoch kultúry kanelovanej keramiky sú staré viac ako 4 200 rokov. Príslušníci kmeňa už ovládali rozličné remeslá a svoje výrobky ponúkali na predaj. Asi 2 000 rokov pred Kr. sa začala bronzová doba. Bronzové predmety z územia Bratislavy patria k najstarším v strednej Európe. V staršej železnej dobe prišli do Bratislavy ľudia kalenderberskej kultúry. Ich osady sa rozprestierali v nížine a na okraji malokarpatských vŕškov. Osada sa nachádzala aj na návrší Bratislavského hradu.

Keltská Bratislava (4. – 1. storočie pred Kr.)

Bratislavské
keltské
mince

Kelti sú prvým etnikom na území Bratislavy, ktoré vieme pomenovať. Do Bratislavy prišiel keltský kmeň Bójov. Na základe početných archeologických nálezov je známe, že Kelti na území mesta založili veľké centrum (tzv. oppidum), ktoré v tom čase patrilo k najväčším v strednej Európe. Vzniklo na dnešnom hradnom vrchu a na východ od neho. Rozkladalo sa na území medzi Palisádami, Svradovou ulicou, Hurbanovým námestím, Námestím SNP, Panskou a Laurinskou ulicou po južné svahy Hradu. Pece určené na výrobu keramiky sa našli v priestore Námestia slobody. Keltské oppidum dosahovalo väčšiu rozlohu ako neskoršie stredoveké mesto. Význam oppida násobí nález keltskej mincovne v priestore Panskej ulice. Kelti razili mince podľa macedónskych tetradrachiem. Na minciach sa nachádzajú nápisy písané latinským písmom, prvýkrát použitým na našom území. Najčastejšie sa objavuje nápis Biatec pravdepodobne označujúci meno bratislavského keltského náčelníka. Rozmach keltského oppida sa skončil na prelome tisícročí, keď čoraz väčší vplyv v oblasti získali germánske kmene. Nálezy prehádzaných kostier a nepietne uložených mŕtvych akoby poukazovali na prepad keltského obydli a jeho násilný koniec, ku ktorému mohlo dôjsť okolo polovice 1. storočia pred Kr.

Kelti dostali Bratislavu na európsku úroveň. V rokoch 2008 až 2010 a v rokoch 2013 a 2014 v areáli Bratislavského hradu počas archeologických prác vyšli na povrch nové objavy, ktoré znásobili význam keltského oppida. Objavili sa stavby, ktoré si pravdepodobne nechala vystavať keltská šľachta rímskymi staviteľmi, čím sa snažili vyrovnáť rímskemu komfortu. Výnimočný bol aj nález zlatých a strieborných mincí, na ktorých sa opäť vyskytuje nápis Biatec. Vďaka Keltom možno hovoriť o antickej Bratislave, keď sa pred viac ako 2 000 rokmi na jej území rozprestieralo keltské mesto – oppidum.

Keltská hostina

Rímska Bratislava (1. – 4. storočie)

V 1. storočí zasiahli do podunajskej oblasti Rimania. V tomto priestore vybudovali slávnú rímsku hranicu Limes Romanus, ktorej úlohou bolo brániť Rímsku ríšu pred útokmi cudzincov zo severu. Jej hlavnú líniu, pozdĺž ktorej ju vymedzili, tvoril Dunaj. Správnym mestom novej provincie Horná Panónia sa stalo mesto Carnuntum v Dolnom Rakúsku vzdialené asi 15 km od Bratislavy. Limes Romanus zabezpečovala sústava rímskych vojenských táborov. Na pravobrežnej časti dnešnej Bratislavy vznikol menší vojenský tábor Gerulata s príľahlou rímskou osadou. Rimania do dômyselného opevňovacieho systému začlenili aj Devín, ktorého návršie využili ako predsunutý pevnostný bod v barbariku. V roku 375 v Carnunte pobudol cisár Valentinianus I. Počas pobytu odrážal útoky barbarov z „najbližšej pevnosti“. Táto správa by sa mohla viazať práve na Devín. Neskôr, okolo prelomu 4. a 5. storočia, postupne zanikla stredodunajská rímska hranica. Prítomnosť Rimanov priamo na území neskoršej stredovekej Bratislavy, dnešnom centre mesta, je vecou hypotéz, avšak je veľmi pravdepodobná, na čo navádzajú viaceré indicie.

Kde vidieť pravekú a starovekú Bratislavu

Stopy po Keltoch a Rimanoch sa útržkovito našli v areáloch viacerých objektov. Pamiatky pravekej a starovekej Bratislavy predstavujú aj početné exponáty v múzeách, najmä v zbierkach Archeologického múzea SNM (s. 110). V Pálffyho paláci zriadili expozíciu Keltská mincovňa (s. 80). Pozoruhodné nálezy – antické kamenné stavby z čias Keltoch, odkryli v areáli Bratislavského hradu (s. 94 – 103).

Najkrajšou rímskou pamiatkou je vojenský tábor Gerulata (s. 196 – 197) v mestskej časti Rusovce. Pri rímskych vykopávkach vzniklo múzeum dokumentujúce život Rimanov v Bratislave. Murované stavby zanechali Rimania aj v areáli hradu Devín (s. 182 – 185). Pozoruhodným objektom z čias Rímskej ríše je Villa rustica v mestskej časti Dúbravka (s. 186).

Rímske kolkované tehly
nájdené v centre Bratislavy

Cisár Augustus (27 pred Kr. – 14)
pripojil Panóniu k Rímskej ríši

Historický kalendár

- 5000 pred Kr. – najstaršie osady
- 2200 pred Kr. – kultúra kanelovanej keramiky
- 2000 pred Kr. – bronzové predmety
- 750 pred Kr. – kalenderberská kultúra
- 400 pred Kr. – príchod Keltoch
- 1. storočie – príchod Rimanov
- 21 – 50 – Vanniovo kráľovstvo
- 166 – 180 – markomanské vojny
- 375 – zomrel cisár Valentinianus
- 476 – zánik Západorímskej ríše

Tábor Gerulata v mestskej časti Rusovce je na mape vyznačený vo vzdialenosti 14 rímskych míľ od Carnunta

Tabula Peutingeriana, stredoveký prepis mapy z čias Rímskej ríše, ktorá zachytáva aj oblasť stredného Dunaja

Bratislava na prelome staroveku a stredoveku

5. a 6. storočie – 907

Slovanská Bratislava (6. storočie – 833)

Po odchode Rimanov z Podunajska nasledovalo obdobie bezvládia, ktorému napomohlo sťahovanie národov. Na základe archeologických nálezov patrí Bratislava a jej okolie k najstarším slovanským osídleniam v strednej Európe. Slovania prišli do oblasti Bratislavy na prelome 5. a 6. storočia. V roku 623 vznikol mohutný kmeňový zväz Slovanov vedený franským kupcom Samom, podľa ktorého dostal názov Samova ríša. Šlo o prvý pokus o vybudovanie štátnej štruktúry. O ríši sa dozvedáme prostredníctvom Fredegarovej kroniky. O jej sile svedčí porážka franského kráľa Dagoberta I. slovanským vojskom Sama, ktorý tak zaznamenal významné víťazstvo. Bitka sa odohrala pri hrade Wogastisburg. Dodnes sa ho nepodarilo presne lokalizovať, avšak jedna z hypotéz historikov vedie práve na územie Bratislavy. Samova ríša zanikla okolo roku 658.

Na nasledujúce desaťročia sa písomné pramene odmlčali. Až porážka Avarov v roku 796 otvorila Slovanom cestu k novému smerovaniu. Okolo roku 800 sa začalo formovať Nitrianske kniežatstvo, ktorého centrom sa stalo mesto Nitra vzdialené od Bratislavy asi 90 km. Nitrianske kniežatstvo bolo, odhliadnuc od Samovej ríše, prvým štátnym útvarom našich slovenských predkov. Jeho prvým známym predstaviteľom bol knieža Pribina. V roku 833 Pribinu vyhnal Mojmír, čím vznikla Veľká Morava. Nitrianske územie si však privilegované postavenie zachovalo aj v čase Uhorského kráľovstva v 11. storočí.

Kde vidieť Bratislavu z prelomu staroveku a stredoveku

Ako sa žilo v slovanskej polozemnici, si možno vyskúšať v Archeologickom múzeu SNM (s. 110), kde sa nachádza jej dokonalá replika. V areáli Bratislavského hradu (s. 94 – 103) odhalili základy veľkomoravského hradiska, ktorého súčasťou bola bazilika. Kostol z tohto obdobia odkryli aj na nádvorí hradu Devín (s. 182 – 185). Súčasťou hradu Devín je niekoľko slovanských stavieb. Viaceré múzeá v meste vlastnia a vystavujú mnoho exponátov spojených s prítomnosťou Slovanov na území Bratislavy. Za návštevu určite stojí Historické múzeum SNM.

Historický kalendár

- 623 – Samova ríša
- 631 – porážka Dagoberta I. vojskom Sama
- 658 – pravdepodobný zánik Samovej ríše
- 796 – porážka Avarov vojskom Pipina
- 833 – vznik Veľkomoravskej ríše
- 863 – príchod Cyrila a Metoda na Veľkú Moravu
- 864 – písomná zmienka o hrade Dowina
- 880 – založenie biskupstva so sídlom v Nitre
- 907 – bitka pri Bratislave

Bratislava v druhej polovici 9. storočia
(Mapa z projektu Bratislava – minulosť a budúcnosť,
<http://mapy-ba.g-studio.sk/>)

600

650

700

750

Samo (623 – 658)

Veľkomoravská Bratislava (833 – 907)

Slovanské hradiská umiestnené v Bratislave sa v roku 833 stali súčasťou Veľkomoravskej ríše. Na bratislavskom hradnom kopci sídlilo hradisko s rozlohou 5,5 ha. Bolo významným pohraničným, správnym, hospodárskym a cirkevným strediskom. Jeho centrom bol kamenný palác obkolesený obydlami. Tunajšia bazilika bola najväčším veľkomoravským kostolom na Slovensku. Pod hradom sa rozkladali menšie osady. Nachádzali sa v okolí Ventúrskej ulice, Hlavného námestia, v oblasti Palisád, ale aj v mestských častiach Karlova Ves, Dúbravka či Rusovce. Fuldské anály z roku 864 píšú o hrade Devín, kde sa knieža Rastislav bránil pred útokom východofranského kráľa Ľudovíta Nemca. Devín slúžil ako pohraničná pevnosť a sídlo veľmoža. Súčasťou hradu bol kostol. Územie Bratislavy muselo v čase Veľkej Moravy zohrať významnú úlohu. Veď z dobových písomných prameňov poznáme len tri miestne názvy – Nitra, Devín a Bratislava, pričom až dve sa nachádzajú práve na území Bratislavy. Z roku 907 pochádza prvá písomná zmienka o Bratislave. V Salzburských análoch sa spomína bitka pri hrade Brezalauspurc, v ktorej starí Maďari porazili bavorské vojská. O obyvateľoch Veľkej Moravy sa už nepíše, preto sa rok 907 považuje za zánik Veľkomoravskej ríše.

Ukážka odevu slovenskej ženy

Veľkomoravská bazilika na Bratislavskom hrade

Priestor dnešnej Kapitulskej ulice

	Pribina (825 – 833)	Rastislav (846 – 870)	Mojmír I. (833 – 846)	Svätopluk (871 – 894)	Mojmír II. (894 – 906)			Gejza (971 – 997)
--	----------------------------	------------------------------	------------------------------	------------------------------	-------------------------------	--	--	--------------------------

Stredoveká Bratislava

1000 – 1526

Románska Bratislava (11. – 13. storočie)

Po roku 1000 sa Bratislava rovnako ako zvyšok Slovenska stala súčasťou novozaloženého Uhorského kráľovstva na čele s kráľom Štefanom I. z rodu Arpádovcov. Bratislavský hrad prešiel prestavbou, ktorá mu poskytla opevnenie a románsku podobu. Stal sa sídlom comesa (špána), kráľovského úradníka spravujúceho administratívne jednotky nazývané komitáty (španstvá). V podhradí vznikla poddanská osada, ktorá profitovala z lukratívnej polohy pri dunajskom brode. Tvorila základ neskôr opevneného stredovekého mesta. V máji 1189 sa Bratislava stala miestom stretnutia účastníkov tretej križiackej výpravy.

Pozostatky cintorína z 11. storočia možno vidieť v Dóme sv. Martina

Bratislava v druhej polovici 13. storočia
(Mapa z projektu Bratislava – minulosť a budúcnosť, <http://mapy-ba.g-studio.sk/>)

1000

1050

1100

1150

Štefan I.
(1000 – 1038)

Peter
(1038 – 1041)
(1044 – 1046)

Samuel Aba
(1041 – 1044)

Ondrej I. (1046 – 1060)

Šalamún (1063 – 1074)

Belo I. (1060 – 1063)

Ladislav I. Svätý (1077 – 1095)
Gejza I. (1074 – 1077)

Koloman (1095 – 1116)

Štefan II. (1116 – 1131)

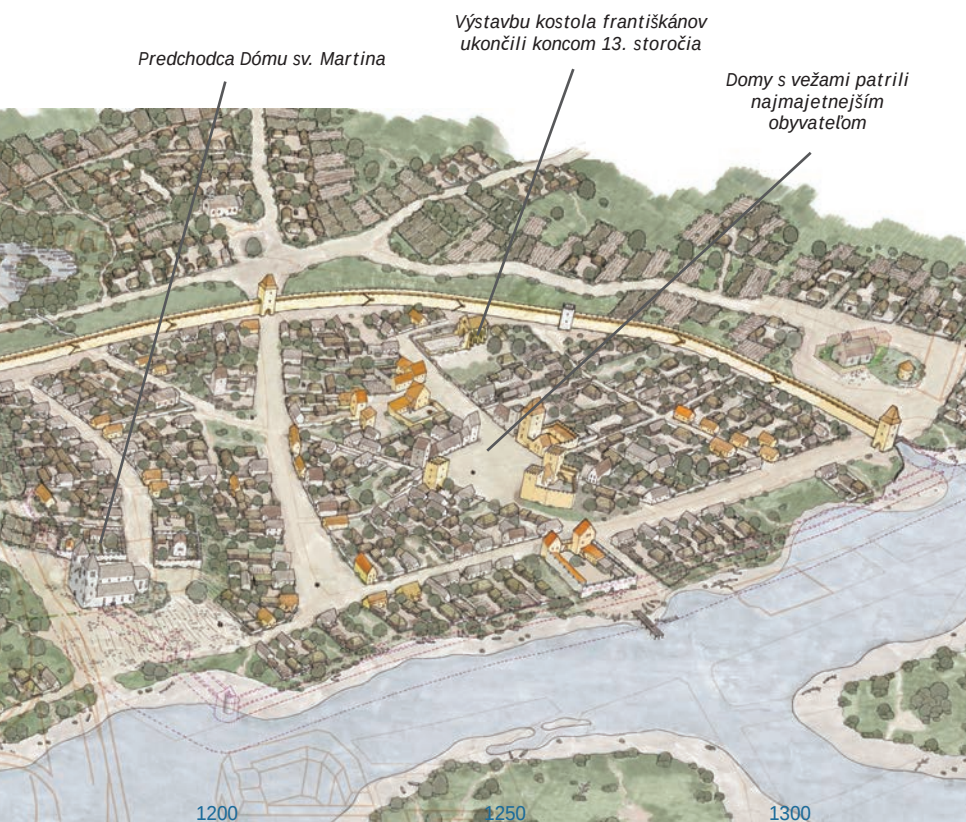
Gejza II.
(1141 – 1162)

Belo II.
(1131 – 1141)

Oddielom výpravy velili francúzsky kráľ Filip II. August, anglický kráľ Richard Levie srdce, nemecký cisár Fridrich a Gejza, mladší brat uhorského kráľa. V rokoch 1204 až 1221 bola z hradu do mesta presťahovaná kapitula. V druhej polovici 13. storočia do mesta prišli Nemci, mníške rády a Židia. Dňa 2. decembra 1291 kráľ Ondrej III. Bratislave udelil výsady slobodného mesta. Jeho obyvatelia sa stali nezávislí od pánov Bratislavského hradu a stredoveké mesto sa mohlo slobodne rozvíjať.

Historický kalendár

- 1000 – vznik Uhorského kráľovstva
- 1052 – neúspešné obliehanie Bratislavského hradu rímskym cisárom Henrichom III.
- 1265 – svadba českého kráľa Přemysla Otakara II. s uhorskou princeznou Kunhutou v Bratislavskom hrade
- 1271 – mierová zmluva Přemysla Otakara II. s uhorským kráľom Štefanom V.
- 1291 – Bratislava od Ondreja III. získala mestské privilégia
- 1436 – udelenie erbovej listiny od Žigmunda Luxemburského
- 1464 – Zlatá bula Mateja I. Korvína
- 1465 – založenie Univerzity Istropolitana
- 1515 – sobášne rokovania v Bratislave

Belo III. (1172 – 1196) Štefan III. (1162 – 1172)	Ondrej II. (1205 – 1235) Ladislav III. (1204 – 1205) Imrich (1196 – 1204)	Belo IV. (1235 – 1270) Štefan V. (1270 – 1272)	Ondrej III. (1290 – 1301) Karol I. Róbert (1301 – 1342) Ladislav IV. (1272 – 1290)
---	--	--	---

Gotická Bratislava (14. – 15. storočie)

Od rinčania zbraní Matúša Čáka v roku 1304 nastal viac ako storočný pokoj. Dlhो udržiavaný mier výrazne napomohol rozkvetu mesta. Až husitské vpády v roku 1428 narušili pokojný stav. Bratislava sa stala oporným bodom západných hraníc a o rok neskôr sa v Bratislavskom hrade uskutočnilo rokovanie českého a uhorského kráľa Žigmunda Luxemburského s Prokopom Veľkým, ktorý bol na čele husitskej delegácie. Žigmund odmenil obľúbenú Bratislavu mnohými privilégiami (právo skladu, právo raziť mince a právo erbu) a hrad prešiel rozsiahlou gotickou prestavbou, aby sa stal reprezentatívnym sídlom Žigmunda. Kráľ a neskôr rímsky cisár sa v meste zdržiaval často, počas jeho dlhej vlády sa Bratislava stala významným politickým centrom.

Erbová listina z roku 1436

Kde vidieť stredovekú Bratislavu

Od konca 13. storočia sa formovala podoba stredovekého mesta na základe budovania mestského opevnenia. Pás stredovekých hradieb s Vtáčou baštou (s. 54 – 55) dodnes lemuje Staromestskú ulicu. Románske stavby sa zachovali najmä v podobe základov domov v centre mesta či pozostatkov Vodnej veže (s. 108) z polovice 13. storočia. Románsky základ má aj Korunná veža Bratislavského hradu (s. 100). Charakteristickou architektúrou mesta tohto obdobia boli domy s vežami, ktoré slúžili ako súkromné pevnosti bohatých obyvateľov. Najznámejším sa stal Jakubov dom, neskôr adaptovaný pre potreby radnice. K početným gotickým pamiatkam patrí Dóm sv. Martina (s. 62 – 71), kostol klarisiek (s. 56 – 57) či vznešená pohrebná kaplnka sv. Jána Evanjelistu (s. 49) vo františkánskom kostole. Za klasicistickou fasádou kaplnky sv. Kataríny (s. 45) je ukrytý gotický interier zo začiatku 14. storočia. Ďalšie gotické pamiatky sa nachádzajú v areáli Bratislavského hradu (s. 94 – 103) a v Starej radnici (s. 38 – 41).

V rokoch 1440 až 1444 sa do otvoreného konfliktu dostalo mesto a hrad. Bojujúce strany sa nechali vtiahnuť do zápasu o uhorský trón. Matej I. Korvín bol ďalším panovníkom, ktorý inklinoval k Bratislave. V roku 1464 Zlatou bulou potvrdil všetky jestvujúce privilégia. V roku 1465 v meste založil univerzitu, ktorá zohrala významnú úlohu pri rozkvetu uhorskej vzdelanosti. Univerzita Istropolitana bola priestorom na šírenie humanistických myšlienok.

Portréty pravdepodobne
rihtára Jakuba II. a jeho
manželky ako súčasť výzdoby
kaplnky v kostole františkánov

Žigmund Luxemburský
(1387 – 1437)

1350

1400

1450

1500

Mária
(1382 – 1385)

Albrecht (1437 – 1439)

Matej I. Korvín
(1458 – 1490)

Ľudovít I.
(1342 – 1382)

Karol II. zvaný Malý
(1385 – 1386)

Vladislav I.
(1440 – 1444)

Ladislav V.
(1440 – 1457)

Vladislav II.
(1490 – 1516)

Novoveká Bratislava

1526 – 1740

Renesančná Bratislava (16. storočie)

Zlomovým dátumom v dejinách kráľovstva a mesta bol 29. august 1526. V tento deň sa odohrala pre Uhorsko nešťastná bitka pri Moháči. Táto pre monarchiu katastrofická udalosť však Bratislave paradoxne prospela. Južné časti Uhorska obsadili Turci, a tak sa najvyššie štátne inštitúcie presťahovali do bezpečia na sever. V roku 1536 sa Bratislava na bezmála dva a pol storočia stala hlavným mestom Uhorska. Stala sa sídlom miestodržiteľa (zástupca kráľa v Uhorsku), Uhorského snemu či Uhorskej kráľovskej komory a kancelárie. Od roku 1552 boli v Korunnej veži Bratislavského hradu umiestnené korunovačné klenoty a Bratislavský hrad sa začal označovať ako Sedes Coronae Hungariae – Sídlu uhorskej koruny. V tomto období hrad prebudovali na reprezentatívnu rezidenciu Ferdinanda I. Habsburského. Dňa 8. septembra 1563 v Dóme sv. Martina korunovali Maximiliána za uhorského kráľa, čím sa začali písať dejiny Bratislavy ako korunovačného mesta. V rokoch 1563 až 1830 v Dóme sv. Martina položili korunu na hlavu 11 kráľom a ôsmim kráľovským manželkám. Prvýkrát sa do blízkosti Bratislavy dostali Turci v roku 1529, avšak mesto neobliehali. Pre turecké nebezpečenstvo posilnili mestské opevnenie a Bratislava sa pripravovala na vojnový stav.

Historický kalendár

- 1526 – bitka pri Moháči
- 1526 – voľba Ferdinanda I. za uhorského kráľa vo františkánskom kláštore
- 1529 – Turci v blízkosti mesta
- 1536 – Bratislava sa stala hlavným mestom Uhorska
- 1543 – Trnava sa stala sídlom ostrihomského arcibiskupa
- 1563 – prvá korunovácia v Bratislave
- 1606 – vznik evanjelického lýcea
- 1698 – návšteva ruského cára Petra Veľkého
- 1722 – potvrdenie pragmatickej sankcie na bratislavskom sneme

Bratislavské vinohrady

Bratislava v 16. storočí

1500

1550

1600

1650

Ferdinand I.
(1526 – 1564)

Maximilián
(1564 – 1576)

Ľudovít II.
(1516 – 1526)

Rudolf
(1576 – 1608)

Matej II.
(1608 – 1619)

Ferdinand II.
(1619 – 1637)

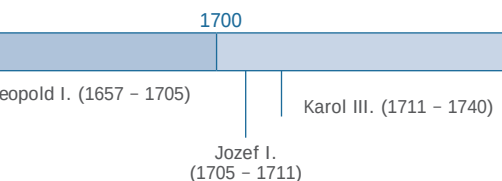
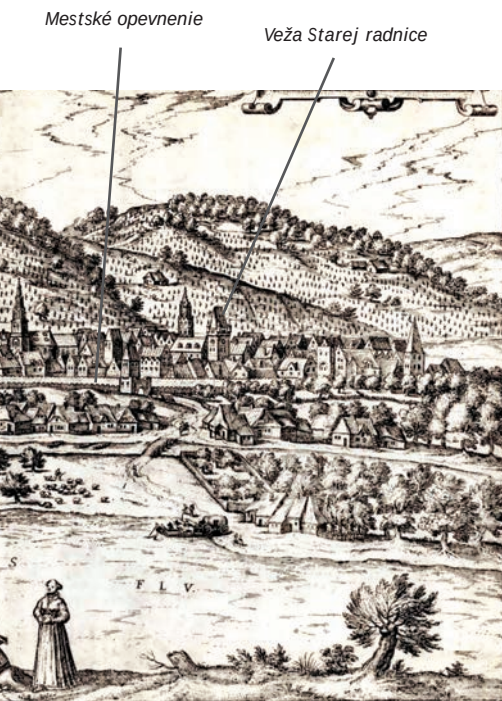
Ferdinand III. (1637 – 1657)

Ferdinand IV. (1647 – 1654)

Baroková Bratislava (17. storočie – 1740)

Turci boli pre Bratislavu iba hrozbou. K priamemu vojenskému konfliktu na území mesta nedošlo. 17. storočie znamenalo pre Bratislavu hrozbu stavovských povstaní proti absolutistickej vláde Habsburgovcov. Bratislave ako metropole kráľovstva sa nevyhlo takmer ani jedno z nich. Mesto postupne trápili vojská Štefana Bocskaya (1605 – 1606), Gabriela Bethlena (1619 – 1621), Imricha Thökölyho (1683) a tlak pocítilo mesto i zo strany Františka II. Rákócziho (1703). K nepokojom v tomto búrlivom storočí napomohla náboženská otázka. Prísne katolícky dvor Habsburgovcov rázne zakročil voči protestantským cirkvám v časoch rekatolizácie.

Turci prišli opätovne do blízkosti Bratislavy v roku 1683. Mesto však bolo uchránené, pretože Turci pod vedením Kara Mustafu ťahli priamo na Viedeň. Po ich porážke v bitke pri Viedni boli postupne zatlačení a vyhnaní z Uhorska. Napriek oslobodeniu Budína ostala Bratislava naďalej hlavným a korunovačným mestom kráľovstva. Do ďalšieho storočia vstúpila Bratislava nešťastne. V rokoch 1710 až 1713 sa mestom prehnala mohutná morová epidémia, ktorá si vyžiadala 3 860 obetí.

Kde vidieť novovekú Bratislavu

Humanizmus prišiel do Uhorska v čase vlády Mateja I. Korvína. Podiel na tom mala jeho manželka Beatrix vychovávaná v humanistickom prostredí neapolského dvora. Dôležitým medzníkom sa stala Univerzita Istropolitana (s. 78). Za prvú stavbu v Bratislave s renesančnými prvkami sa považuje južná predsieň Dómu sv. Martina (s. 63). Typickou ukážkou bratislavskej renesancie sú arkádové nádvorie v Starej radnici (s. 40), dome na Uršulínskej ulici (s. 82) a dome U Čiernej havrany (s. 44). Ďalšie renesančné loggie postavili na nádvoriach meštianskych domov v uliciach mesta. Osobitnou ukážkou obdobia je Maximiliánova fontána z roku 1572 (s. 37), juhozápadné opevnenie Bratislavského hradu s Leopoldovou bránou (s. 103) a kláštor klarisiek z roku 1637 (s. 57).

K prvým barokovým dielam v meste patrí socha Madony na budove Starej radnice (s. 38), ranobaroková skriňa v Súdnej sieni Starej radnice (s. 41) a kostol s kláštorom milosrdných bratov (s. 169). Barok sa naplno prejavil od 18. storočia. K najkrajším ukážkam patrí kostol trinitárov (s. 122 – 123), kaplnka sv. Jána Almužníka v Dóme sv. Martina (s. 70) a kostol s kláštorom sv. Alžbety (s. 164). Početné barokové stavby, najmä šľachtické paláce, pochádzajú prevažne z obdobia vlády Márie Terézie.